

ادب فارسی در گذر زمان

(فارسی عمومی)

تألیف:

زهرا فرید

انتشارات سرافراز

ادب فارسی در گذر زمان

(فارسی عمومی)

✱ تالیف: زهرا فرود

✱ ناشر: سرافراز

✱ تعداد صفحات: ۲۶۱ صفحه

✱ نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۶

✱ شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۲۸-۳۶۵-۷

✱ شمارگان: ۱۰۰ جلد

✱ قیمت: ۲۰۰۰ تومان

نسخه مقوق برای ناشر محفوظ است.

سرشناسه	فرود، زهرا، ۱۳۴۵ -
عنوان و نام پدیدآور	ادب فارسی در گذر زمان (فارسی عمومی) / تالیف زهرا فرود.
مشخصات نشر	کرج: سرافراز، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	۲۶۱ ص.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۳۲۸-۳۶۵-۷
وضعیت فهرست نویسی	فپیا
موضوع	ادبیات فارسی
موضوع	Persian literature
رده بندی کنگره	۱۳۹۶: ۲/۳۵۶ز۳۱/PIR۳۳۳۱
رده بندی دیویی	۸۱۰/۹
شماره کتابشناسی ملی	۴۷۹۶۱۲۴

مرکز پخش: نمایشگاه و فروشگاه تخصصی کتاب دانشگاهی خوارزمی

کرج - رجائی شهر - بلوار مؤذن شرقی - روبروی بانک ملی دانشگاه آزاد - پلاک ۳۲

تلفن: ۰۲۶-۳۴۴۴۳۶۹۳-۳۴۴۵۰۱۵۳-۰۴۲۰۸۵۶۳-۳۴۴۲۱۵۹۵

WWW.ketabeKharazmi.com

صفحه	عنوان
۱	پیشگفتار
۳	مقدمه
	بخش اول : متون ادب فارسی
۸	سیر تحول ادب فارسی
۹	فصل اول : سبک شناسی ادبیات دوره‌ی خراسانی
۱۰	در ستایش یزدان (موفق بن هروی) مهتری (حنظله باد غیسی)
۱۱	دانش، آتش غم ، سوگند (شهید بلخی)
۱۲	ذکر نخستین خلایق که حق تعالی بر روی زمین بر نشاند (بلعمی)
۱۴	باران مشک رودکی
۱۵	پادشاهی جمشید (فردوسی)
۱۸	شب (فردوسی)
۱۹	پند نوشین روان به هرمز (فردوسی)
۲۰	آغاز آیین داد (ابو منصور المصطفی)
۲۱	نیلوفر کبود ، شنبلید، خضاب شاعر (نسائی)
۲۲	فضل امیر المومنین (کسایی)
۲۳	فصل دوم: سبک شناسی ادبیات دوره‌ی غزنوی - بلجوة
۲۴	بوی بهار (فرخی)
۲۶	سفر نامه (ناصر خسرو)
۲۹	مقام محو (ناصر خسرو)
۳۱	نماز (احمد جام)
۳۲	خرمن در و عقیق (منوچهری)
۳۴	دادرسی پادشاهان عجم (خواجه نظام الملک طوسی)
۳۶	دو بیتی (بابا طاهر)
۳۷	ذبح عبدالله و اسماعیل (ابوبکر عتیق بن محمد سور آبادی)
۴۰	تلخ و شیرین (محمد بن منور)
۴۱	نای بی نوا (مسعود سعد)
۴۲	شناختن دنیا (احمد غزالی)
۴۴	اداب دانش اندوزی سخن (عنصر المعالی)
۴۵	رباعیات (خیام)
۴۶	انوشیروان و بزرجمهر (ابوالفضل بیهقی)
۴۹	متاجات (خواجه عبدالله انصاری)

۵۰	رسایل (خواجه عبدالله انصاری)
۵۱	ابوریحان (علامه همایی)
۵۴	تذکره الاولیا (عطار)
۵۵	هفت شهر عشق، رضای حق، موسی و ابلیس (منطق الطیر عطار)
۵۵	دولت (الهی نامه ی عطار)
۵۵	بهلول (مصیبت نامه ی عطار)
۵۷	فصل سوم: سبک شناسی ادبیات دوره ی عراقی
۵۹	در حقیقت تصوف (سنایی)
۶۰	حکایت مرد: زرگروسیاح (نصرت الله منشی)
۶۳	آغاز عشق و یاد (نصایی)
۶۵	در چگونگی شعر و شعرا و (نظامی عروضی)
۶۷	در صفای صبحگاهان، شبانگاه (خاقانی)
۶۹	آداب سخن گفتن (خواجه نصیر الدین طوسی)
۷۱	حکایت اندر نگویش عذری (سهروردی سعدی)
۷۲	گل هایی از گلستان (سعدی)
۷۴	ناله ی نی، ارغنون، آنکه در یاری بکوه، درخت و میوه ی خام (مثنوی مولانا)
۷۶	غزلیات شمس (مولانا)
۷۷	حکایات (عبید زاکانی)
۷۸	جلوه ی ناز، بار امانت، بنده ی عشق (حافظ)
۸۰	فصل چهارم: سبک شناسی ادبیات دوره ی هندی
۸۲	شرح پریشانی (وحشی بافقی)
۸۴	داستان مرد باغبان یا خسرو (سعد وراوینی)
۸۶	شعر خون چکان (محتشم کاشانی)
۸۷	پیری (کلیم کاشانی)
۸۸	مفردات (صائب)
۹۰	فصل پنجم: سبک شناسی ادبیات دوره ی اول بازگشت ادبی
۹۲	نامه ی دوستانه (قائم مقام فراهانی)
۹۴	ره در دل دوست و تک بیت های (نشاط اصفهانی)
۹۵	نسیم خلد (قائمی)
۹۶	مدیح وطن (ادیب الممالک فراهانی)
۹۷	فصل ششم: سبک شناسی ادبیات دوره ی دوم بازگشت ادبی
۱۰۰	سفینه ی طالبی (طالبوف)
۱۰۱	سفر نامه ی ابراهیم بیک (زین العابدین مراغهای)

۱۰۳	پیام ایران (ملک الشعرای بهار)
۱۰۴	طنز مکتوب محرماته (دهخدا)
۱۰۶	حقیقت و مجاز (پروین اعتصامی)
۱۰۷	گوش شنوا کو؟ (اشرف الدین گیلاتی)
۱۰۸	عشق وطن ، مناعت طبع (میرزاده ی عشقی)
۱۰۹	فصل هفتم: سبک شناسی ادبیات معاصر (قبل وبعد از انقلاب اسلامی ۱۳۵۷)
۱۱۳	فارسی شکر است (جمالزاده)
۱۱۷	هست شب (نیما)
۱۱۸	سگ ولگرد (صادق هدایت)
۱۲۲	چشم شیشه ای (صادق چوبک)
۱۲۴	کارنامه ی علی اسلام (زرین کوب)
۱۳۳	ندای آغاز یا کفن هایم کو (سهراب)
۱۳۵	در خدمت و خیانت (روش سحرانی) (لال آل احمد)
۱۳۹	باغ من (اخوان ثالث)
۱۴۰	شبانه (شاملو)
۱۴۱	شیبگیر (هوشنگ ابتهاج)
۱۴۲	دلیم گرفته است (فروغ فرخزاد)
۱۴۳	دسته گل آبی (اوکتایو پاز)
۱۴۶	نقد دسته گل آبی (عبدالحسین فرزاد)
۱۴۹	بخوان به نام گل سرخ (شفیعی کدکنی)
۱۵۱	دور (فریدون توللی)
۱۵۲	پارودی منشور اختلاس (فریدون توللی)
۱۵۴	کسوف دل ، یاد شهیدان (سلمان هراتی)
۱۵۵	یاد مردی بزرگ و کم نظیر (نقد شعر از غلامحسین یوسفی)
۱۵۹	پارودی مظلوم کفش هایم کو؟ (کیومرث صابری)
۱۶۱	کاریکلماتور (پرویز شاپور)
۱۶۲	اگر دل دلیل است (قیصر امین پور)
۱۶۴	عشق روی پیاده رو (مصطفی مستور)
۱۷۲	رباعیات امروز (قیصر امین پور ، نصرالله مردانی ، سهیل محمودی ، هوشنگ ابتهاج)
۱۷۳	دادگاه (علیرضا قروه)
۱۷۴	آخرین دقیقه های آخر الزمان (مهدی زارعی)
	بخش دوم : فنون ادبی و آیین نگارش فارسی
۱۷۶-۱۷۹	فصل اول: اصطلاحات ادبی

ارتجال/ استقبال / اطناب/ اطناب ممل/ ایجاز/ ایجازمخل/ بیت / بیت الغزل و بیت القصیده/ بیت مصرع/ بیت مطلع/ بلاغت/ پساوند (قافیه) / تخلص در غزل / تخلص در قصیده/ تعقید/ تغزل، تشبیب، نسیب / دعای تأییدیه یا شرطیه/ ردیف/ سلاست/ سهل ممتنع/ خصی / غث و سمین/ فصاحت/ متکلف / مجاہلات/ مساوات/ مصراع / مطلع و مقطع/ هجا.

فصل دوم: آرایه‌های ادبی ۱۸۵-۱۸۰

واج آرای / سجع و انواع آن: سجع متوازی، سجع متوازن، سجع افزایشی/ جناس و انواع آن: جناس تام، جناس ناقص/ جناس ناقص حرکتی، جناس ناقص حرف، جناس ناقص افزایشی/ تضمین/ مراعات نظیر/ تلمیح/ متناقض نما/ حسن تعلیل/ حس آمیزی / ایهام/ تجرید/ تشبیه ساده/ تشبیه بلیغ/ تشبیه بلیغ اسنادی، تشبیه بلیغ اضافی/ تشبیه تمثیل/ استعاره و انواع آن: استعاره مصرحه، استعاره مکنیه/ مجاز/ کنایه.

فصل سوم: انواع ادبی ۱۹۵-۱۸۶

اسطوره، ادب حماسی: تفاوت حماسه و اسطوره، ویژگی های حماسه/ ادبیات تعلیمی/ ادبیات غنایی: مدح، مرثیه، مناظره، هجاء، طنز، اشوب، پارودی، کاریکلماتور/ ادبیات داستانی: جایگاه ادبیات داستانی در جامعه، قصه/ داستان کوتاه/ عناصر داستان: طرح داستان، شخصیت پردازی، درونمایه، زاویه دید، زمینه و صحنه، فضا و جو، لحن/ رمان/ نظر سانسور/ سانسور ادب، شخصیت، نامه ای/ اندیشه رمان از نظر محتوی و موضوع: تربیتی، اجتماعی، تاریخی، روانی و رمان محلی.

فصل چهارم: قالب های شعری ۲۰۰-۱۹۶

نظم در لغت و اصطلاح ادبی / تفاوت نظر و مر/ انواع شعر سنتی: مفردات، قصیده، غزل، قطعه، دوبیتی، رباعی، مثنوی ترجیع بند، ترکیب بند، مسقط، سزاده، بحر و انواع شعر نو: شعر نیمایی (آزاد)، شعر سپید (شاملویی)، موج نو (شعرمنثور).

فصل پنجم: مکاتب ادبی اروپا ۲۰۶-۲۰۱

کلاسیسم/ رمانتیسم / رئالیسم و انواع آن: رئالیسم انتقادی، رئالیسم جادویی/ ناتو رئالیسم/ سورئالیسم/ سمبولیسم.

فصل ششم: هنر نویسندگی و روش تحقیق ۲۱۹-۲۰۷

نقش نویسندگان در جامعه / ویژگی نویسندگی خوب/ ویژگی های نویسنده های بیانی نوشته ی خوب/ ویژگی های نگارشی نوشته ی خوب / برای نویسندگی چه باید کرد؟ / نوشته های بد/ روش تحقیق: گزارش، انواع گزارش از نظر منابع و اندازه، انواع گزارش از نظر ارزش و رسمیت / مقاله/ انواع مقاله: مقاله علمی، مقاله علمی، مقاله علمی غیر رسمی/ مراحل نگارش مقاله های پژوهشی: ویژگی موضوع تحقیق، طرح یا پیرنگ، ویژگی روش پژوهش/ روش تحقیق و گردآوری مطالب: روش مشاهده، روش عمومی، روش کتابخانه ای: مرجع شناسی، یادداشت برداری از منابع تحقیق/ شیوه ی تنظیم آثار پژوهشی (پایان نامه، مقاله و گزارش)/ شیوه ی تنظیم نامه های اداری.

فصل هفتم: خلاصه نویسی ۲۲۱-۲۲۰

تعریف خلاصه نویسی / کاربرد خلاصه نویسی/ شیوه های تلخیص: تلخیص با حفظ سبک نویسنده، تلخیص بدون حفظ سبک نویسنده/ مراحل خلاصه نویسی،

فصل هشتم: فن ترجمه ۲۲۶-۲۲۲

تعریف ترجمه / تاریخ ترجمه در ایران / نقش ترجمه در تحولات جامعه بشری / انواع ترجمه : ترجمه‌ی شفاهی، ترجمه
مکتوب، ترجمه‌ی لفظ به لفظ، ترجمه‌ی جمله، ترجمه‌ی آزاد / ویژگی‌های مترجم / مراحل نگارش ترجمه متون.

فصل نهم : آیین ویرایش..... ۲۲۶-۲۲۸

ویرایش و انواع آن: ویرایش محتوایی - ساختاری: محورهای اصلی ویرایش محتوایی - ساختاری / ویرایش زبانی:
محورهای اصلی ویرایش زبانی / ویرایش فنی: محورهای اصلی ویرایش فنی.

فصل دهم: چکیده‌ی دستور زبان فارسی..... ۲۲۹-۲۳۹

اسم/انواع اسم: اسم جامد و مشتق، اسم خاص و عام، اسم مرفعه و نکره، اسم مفرد و جمع، اسم ساده و مرکب، اسم
ذات و معنی / ضمیر / انواع ضمیر: ضمیر شخصی و انواع آن، ضمیر مشترک، ضمیر اشاره، ضمیر پرسشی، ضمیر
تعجبی، ضمیر مبهم / صفت / انواع صفت: صفت بیانی و انواع آن، صفت شمارشی، صفت مبهم، صفت پرسشی، صفت
اشاره / قید / انواع آن: قیدمختص و قید مشترک / فعل و مفاهیم آن: فعل از دیدگاه ساختار، فعل از دیدگاه نهاد / حرف
انواع حرف / رت / جمله و انواع آن: جمله از دیدگاه پیام، جمله از دیدگاه فعل، جمله از دیدگاه ساختار و ترکیب، انواع
جمله از دیدگاه نظم دستوری / جایگاه و ترتیب اجزای جمله / حذف اجزای جمله.

فصل یازدهم: آیین نگارش و رسم الخط..... ۲۴۰-۲۵۰

املا و رسم الخط فارسی / رسم خط کلمه‌های عربی در فارسی / غلط نویسیم.

فصل دوازدهم: نشانه‌گذاری..... ۲۵۱-۲۵۴

(.) نقطه / (:) نقطه ویرگول / (:) دوتایی / (-) خط فاصله / (؟) نشان پرسش / (!) نشان تعجب / () دوهلال / * گیومه /
[] قلاب / (...) سه نقطه / (★) ستاره / ...

فهرست منابع و مآخذ..... ۲۵۵-۲۶۱

پیشگفتار

حمد و سپاس خداوندی را که باسوگند به قلم ارزش معرفت آموزی را به ما آموخت و توفیق داد گامی هر چند کوتاه در این مسیر برداریم.

کتاب حاضر با عنوان «زبان و ادبیات فارسی عمومی» حاصل سال‌ها تجربه‌ی تدریس در رشته‌های علوم انسانی، فنی و تجربی است.

در ضرورت نگارش این کتاب باید گفت: پیش از این در آموزشکده‌ی عالی سما دو کتاب «برگزیده‌ی متون فارسی تألیف دکتر جلیل تجلیل و همکارانشان» و «زبان و نگارش فارسی تألیف دکتر ابراهیم گوی و همکارانشان» برای تدریس فارسی عمومی، معرفی می‌شد. حجم زیاد این دو کتاب با توجه به محدودیت زمان تدریس در دانشگاه مانع بهره‌مندی کامل دانشجویان از محتوای این دو کتاب بود.

لذا، از پیشنهاد آموزشکده‌ی عالی سما مبنی بر نگارش کتاب جدیدی در زمینه‌ی فارسی عمومی، استقبال کردیم و بر آن شدیم تا به صورتی هدفمند، طراحی شده و منظم گزیده‌ای از گنجینه‌ی بیکران ادب فارسی، همراه آوریم که در عین اجمال، حاوی مباحث ادبی مورد نیاز دانشجویان مقطع کاردانی و کارشناسی باشد. خوشبختانه کتاب حاضر در دو دایره، موفق به کسب حدود ۱۸۰ امتیاز علمی گردید.

امید است، دانشجویان عزیز با مطالعه‌ی کتاب حاضر بتوانند متون فارسی را بدون غلط بخوانند، دریافت‌ها، نظریه‌ها و پژوهش‌های خود را به شیوه‌ای صحیح به رشته‌ی تحریر درآورند.

در نگارش کتاب حاضر، ابتدا آثار استادان و پیش‌کسوانی که در فهرست منابع از آنها یاد شده است، پیش رو قرار دادیم، از تجربه‌های موفق آنان بهره‌مند شدیم. برای این بهره‌مندی سپاسگزار همه‌ی آنها هستیم؛ سپس، به حکم آموزه‌هایمان از این بزرگواران نیز اهداف کلی نگارش کتاب حاضر، از کاستی‌های احتمالی آن‌ها پرهیز کردیم. کتاب «زبان و ادب فارسی عمومی» را در دو بخش «متون ادب فارسی» و «فنون و آیین نگارش فارسی» گردآوری و تدوین نمودیم. در این مجال از همه‌ی کسانی که در تنظیم و گردآوری مجموعه‌ی حاضر از راهنمایی‌ها و پیشنهادات ارزشمندشان بهره بردیم به ویژه خانم دکتر زهرا درّی و همکار محترم جناب آقای محمد خان‌محمدی سپاسگزاریم.

به امید روزی که در سایه‌ی الطاف الهی و توجه به آموزش برنامه ریزی شده و هدفمند زبان و ادبیات فارسی، شاهد شکوفایی روز افزون ارزش‌های عالی اخلاقی و انسانی در عرصه‌های مختلف جامعه باشیم. ان شاءالله

زهره افروید

بهار ۱۳۹۶

www.ketab.ir

مقدمه

در عرصه‌ی تاریخ ادب و فرهنگ ایران زمین، شعرا و نویسندگان فارسی زبان در برابر تحولات جامعه ناظرانی آسوده نبوده‌اند؛ بلکه آثار آنان آینه‌ی تمام نمای اوضاع سیاسی، اجتماعی و فرهنگی روزگارشان است. ازین رو مطالعه‌ی تاریخ از طریق ادبیات یکی از راه‌های بیدار نگاه‌داشتن وجدان ملی است.

وسعت و غنای مفاهیم عالی انسانی و اخلاقی زبان و ادبیات فارسی به عنوان یکی از شاخه‌های علوم انسانی، یکی از ارزشمندترین ابزارهایی است؛ که نه تنها می‌تواند به سیاست، اقتصاد و علم سمت و سودمند و رابطه‌ی این علوم را با اخلاق و جامعه تعریف نماید؛ بلکه می‌تواند در جهان مادی گرایی امروز جهانان ما را از حیرت و سرگستگی برهاند و آنان را با هویت اصیل ایرانی مسلمان آشنا سازد؛ تا با برخورد با فرهنگ و تمدن سایر ملل از آنچه با تمدن و فرهنگ او سازگار است، بهره‌مند گردد و بر عین بهره‌مندی، استقلال فکری و فرهنگی خود را که ضامن استقلال حقیقی جامعه است حفظ نماید. تحقق این اهداف در گرو برنامه‌ریزی دقیق و هدفمند آموزش زبان و ادبیات فارسی، به عنوان یک ضرورت است.

در راستای تحقق اهداف مذکور و آنچه برپایش گفتار بدان اشاره شد؛ کتاب «زبان و ادب فارسی عمومی» در دو بخش «متون ادبی فارسی» و «فنون و آیین نگارش فارسی» به شرح زیر گردآوری و تدوین گردید:

بخش اول: متون ادب فارسی

انتخاب و طبقه‌بندی آثار ادبای برجسته‌ی هر دوره براساس یک ساختار منظم و منطقی از سیر تحول سبک‌های ادب فارسی، انواع ادبی و قالب‌های شعری رایج در هر دوره‌ی سبکی از قرن ۳ و ۴ ه. ق تا دوره‌ی معاصر قبل و بعد از انقلاب اسلامی، ۱۳۵۰ به ده هفت فصل صورت پذیرفته است.

به منظور مطالعه‌ی تاریخ جامعه‌ی ایرانی از طریق ادبیات و آشنایی دانشجویان با عوامل و موانع رشد فرهنگ و تمدن ایرانی، در ابتدای هر فصل به بیان عوامل تاریخی، سیاسی، فرهنگی و گاه مذهبی اثرگذار در تحول سبک‌های ادب فارسی پرداخته شده است؛ در ضمن این مباحث به منظور تقویت مهارت مطالعه‌ی دانشجویان، ویژگی‌های سبک عمومی و آثار ادبای برجسته‌ی هر دوره‌ی ادبی، معرفی شده است.

در انتخاب متون علاوه بر دل انگیزی آثار، به لحاظ محتوا به موضوعاتی زیر پرداخته شده است
از جمله: انتخاب متونی با محتوای عاطفی، فرهنگ و تمدن ایرانی و اسلامی، دین و اخلاق،
عرفان و تصوف، تلخیص کتب و مقالات علمی- تحقیقی و نیز داستانی، متون سیاسی-
اجتماعی، ترجمه، نقد ادبی، ادبیات انتقادی از جمله طنز، کاریکلماتور و پارودی... که هر یک با
توجه به سیر تحول سبکی و تاریخی آن‌ها انتخاب شده است.

بدین ترتیب با توجه به محدودیت‌های زمان تدریس در دانشگاه‌ها، استادان محترم زبان و ادب
فارسی می‌توانند به تناسب ظرفیت و تحمل دانشجویان هر رشته‌ی تحصیلی، متون را براساس
سبک شناسی یا انواع ادبی و یا هر دو انتخاب و تدریس نمایند؛ اگر از هر دوره‌ی سبکی یا نوع
ادبی و حتی براساس قالب شعر و محتوا یک نمونه تدریس گردد، دانشجویان با سیر تحول
فرهنگ، تمدن و ادب فارسی از قرن ۳ و ۴ ه.ق تا دوره‌ی معاصر آشنایی مختصری می‌یابند.

در نگارش تاریخ ادبیات ضمن شرح حال و ذکر ویژگی‌های سبک اختصاصی و شیوه‌ی تفکر
ادب، در بخش ادبیات، معاصر که بعد از انقلاب مشروطه در ارتباط تنگاتنگ با مسایل سیاسی و
اجتماعی و بینش اروپایی است، به منظور اغنای شور حقیقت جویی دانشجویان، برخلاف سنت
نگارش کتب فارسی عمومی، علاوه بر توضیحات عمیق تر، در زیر نویس به معرفی منابع
تحقیقاتی معتبر پرداخته شده است.

بخش دوم: فنون ادبی و آیین نگارش

در حقیقت پیوندی استوار میان دانش‌ها و فنون ادبی با متون و آثار ادبی برقرار است؛ به
نحوی که درک متون ادبی بدون دانستن این علوم کاری بسیار دشوار و گاهی غیر ممکن به
نظر می‌رسد. به دلیل همین پیوند ناگسستنی، دانشجویی که قصد آشنایی با ادب فارسی را
دارد، ناگزیر از آموختن علوم و فنون ادبی است؛ در این راستا بخش دوم در دوازده فصل به
شرح زیر تدوین گردیده است:

فصل اول اصطلاحات ادبی: در این فصل به ترتیب حروف الفبایی به برخی اصطلاحات
متداول ما بین شعرا و اهل ادب، پرداخته شده است؛ که دانستن آن‌ها برای مطالعه‌ی فنون
ادبی لازم و ضروری است.

فصل دوم آرایه‌های ادبی: دانشجویان در این فصل با شیوه‌های مختلف ادای معنای واحد و
ابزارهای خیال‌آفرینی چون تشبیه، استعاره، مجاز و... و نیز ابزارها و صنایع لفظی چون: تکرار،

سجع، جناس و... آشنا می شوند؛ می آموزند که چگونه باید مراد و مقصود شعرا و نویسندگان را از واژه‌ها و عباراتی که در معنای اصلی خود به کار نرفته‌اند، دریابند.

فصل سوم انواع ادبی: در فصل سوم دانشجو با طبقه‌بندی آثار ادبی بر اساس ساختار درونی و محتوا آشنا می‌شود؛ می‌آموزد که چگونه متون را متناسب با نوع ادبی آنها مورد ارزیابی قرار دهد. در این بخش به مباحث اصلی انواع ادبی پرداخته شده است؛ از جمله: ادبیات اسطوره‌ای، حماسی، تعلیمی، غنایی و ادبیات داستانی که برای هر یک از این تعاریف در بخش اول کتاب، متنی به عنوان نمونه آمده است.

فصل چهارم قالب‌های شعری: فصل قالب‌های شعری به منظور آشنایی دانشجویان با طبقه‌بندی آثار منظوم ادب بر حسب صورت (به عنوان مثال تعداد ابیات و وضع قافیه) تنظیم گردیده است. در ضمن آن به قالب‌های اصلی شعر سنتی و نثری معاصر پرداخته شده است؛ برای هر یک از قالب‌های شعری نمونه‌ای در بخش متون آمده است.

فصل پنجم مکاتب ادبی ایران: در ضمن فصل پنجم به مهمترین مکاتب ادبی اروپا که در نظم و نثر معاصر فارسی اثر دارند پرداخته شده است.

برای بسط و گسترش دریاف‌های مابنی الهی و انسانی از آثار ادب فارسی و به کارگیری آن در جهت تعالی دین و دنیای خود و جامعه، دانشجو با شیوه‌ی صحیح نگارش و هر آنچه به این امر کمک می‌کند، برای جوان ایرانی یک ضرورت است، در این راستا علوم و فنونی که به اجمال در ادامه‌ی بخش دوم کتاب بدان پرداخته شده‌است، عبارتند از:

فصل ششم هنر نویسندگی و روش تحقیق: در این فصل ضمن بیان ویژگی‌های یک نویسنده و نوشته‌ی خوب، دانشجویان با روش‌های تربیت مهارت نویسندگی، انواع گزارش و مقاله‌های پژوهشی و نیز روش‌های تحقیق، نگارش و تنظیم آن‌ها و نیز نامه‌نگاری، آشنا می‌شوند.

فصل هفتم خلاصه نویسی: دانشجویان در فصل خلاصه نویسی، با شیوه‌های صحیح یادداشت برداری از مطالب سخنرانی‌ها، گزارش‌ها، مقاله‌ها و نیز مراحل تلخیص یک متن که در نگارش و تنظیم چکیده‌ی مقاله‌های پژوهشی از اهمیت فراوانی برخوردار است، آشنا می‌شوند. نمونه‌هایی از انواع تلخیص در بخش متون ذکر شده‌است.

فصل هشتم فن ترجمه: این فصل در جهت آشنایی دانشجویان با اهمیت و تأثیر ترجمه در شکل‌گیری امپراتوری علمی مسلمانان، رنسانس صنعتی اروپا (که مرهون ترجمه‌ی آثار علمی مسلمانان است) و تأثیر ترجمه در دوره‌های مختلف ادب فارسی تدوین شده است. در این

بخش دانشجویان با انواع ترجمه، ویژگی‌های یک مترجم و شیوه‌ی صحیح نگارش متون ترجمه‌شده، آشنا می‌شوند.

فصل نهم آیین ویرایش: دانشجو در این فصل با شیوه‌ی صحیح آراستن و پیراستن متون آشنا می‌شود. در این راستا به انواع ویرایش از جمله: ویرایش ساختاری - محتوایی (بررسی صحت محتوای علمی، تاریخی، درسی، منابع و تقدّم و تأخّر فصل‌ها)، ویرایش زبانی (کاربرد دستور زبان و سبک‌شناسی در امر ویرایش متون) و نیز ویرایش فنی (بررسی رسم الخط و شیوه‌ی املاّی کلمات و حروف و دستورمندی جملات، نشانه‌گذاری، فصل‌بندی و...) پرداخته شده‌است.

فصل دهم دستور زبان: در فن نگارش لازمه‌ی ایجاد ارتباط با مخاطب، آشنایی با شیوه‌ی صحیح جمله‌بندی است. به نحوی که کلام نویسنده در عین شیوایی، رسا و دور از ابهام و پیچیدگی باشد. از این رو در میان مباحث مختلف دستور زبان که گاه بسیار پیچیده است، به مباحثی چون انواع کلمات، انواع جملہ و جایگاه هر یک از اجزای جمله‌های دستورمند، پرداخته شده است.

فصل یازدهم آیین نگارش فارسی: در فصل آیین نگارش دانشجو بر اساس زبان معیار امروز و رسم الخط فرهنگستان زبان فارسی با شیوه‌ی صحیح املا و رسم الخط لغات فارسی و کلمات عربی دخیل در آن، آشنا می‌شود. در ادامه این فصل، تحت عنوان غلط‌نویسیم به کاربرد صحیح و به جای لغاتی که گاهی در سه مشترکندی بار معنایی متفاوتی دارند، توجه شده است.

فصل دوازدهم نشانه‌گذاری: دانشجو در این فصل، مهم‌ترین نشانه‌ها که علاوه بر پیوند بین مطالب، معانی الفاظ و عبارات را به روشنی آشکار می‌سازد، آشنا می‌شود.

دایره و وسعت فنون ادبی چنان گسترده و وسیع است؛ که پرداختن به تمامی علوم ادبی در این مجال اندک غیر ممکن است. با توجه به محدودیت زمان تدریس ادبیات فارسی در دانشگاه‌ها، به اندازه‌ی بضاعت اندک خویش تلاش کردیم تا کلید تفکر ایرانی و زبان در بهمان اسلام رادر دستان پرتوان آینده‌سازان این مرز و بوم قراردهیم تا خود را با سبب با علایق و توانمندی‌هایشان، آن را دنبال کنند و به کمال رسانند و این تلاش ما بی نقص نیست.

قبا گر حریر است گر پرنیان به ناچار خشوش بود در میان

امید است در سایه‌ی راهنمایی‌های استادان و صاحب نظران کاستی‌های آن در چاپ‌های بعدی بر طرف و اثری راه‌گشا به فرزندان این مرز و بوم تقدیم نماییم.

زهرافروند - بهار ۱۳۹۶